

درس سیزدهم

«آشنای غریبان»

شاعر: قیصر امین پور

قالب شعر: غزل

معنی واژه‌ها به ترتیب بیت‌ها

زین سبب: به این علت
اینک: اکنون
فصل: زمان
غریبی: ناآشنا بودن، بیگانه بودن
سرآمد: پایان یافت

خروشان: پُر سر و صدا
پریشان: آشفته
رخصت: اجازه
رویش: روییدن
طراوت: شادابی

این شعر را قیصر امین پور در وصف عظمت و بزرگی امام رضا (ع)، امام هشتم، سروده است و شکوه، لطافت، مهربانی و غریب بودن او را ستایش می‌کند.

محتوای درس

معنی بیت‌ها

بیت ۱ چشمه‌های خروشان، تو را می‌شناسند / موج‌های پریشان، تو را می‌شناسند
معنی: چشمه‌های خروشان و موج‌های آشفته، با تو آشنا هستند.

آرایه‌ها: چشمه‌ها می‌شناسند و موج‌ها می‌شناسند ← تشخیص / چشمه، خروشان و موج ← مراعات‌نظیر / تکرار «ش» ← واج‌آرایی
نکته دستوری: چشمه، خروشان و پریشان (پَرِش + ان [پَرِش از مصدر پَرِشیدن]) : مشتق

توجه

تمام بیت‌های این غزل در وصف امام رضا (ع)، امام هشتم، است.

بیت ۲ پرسش تشنگی را تو آبی، جوابی ریگ‌های بیابان تو را می‌شناسند
معنی: تو برای انسان‌های تشنه معرفت، همانند آب، ارزشمند هستی که آن‌ها را سیراب می‌کند. ریگ‌های بیابان هم ارزش تو را می‌دانند.

آرایه‌ها: مانند آب و جواب هستی ← تشبیه ([امام رضا (ع)]) مشبه و آب و جواب ← مشبه‌به / تشنگی و آب ← تضاد و مراعات‌نظیر / ریگ‌ها می‌شناسند ← تشخیص / ریگ و بیابان ← مراعات‌نظیر

نکته دستوری: پرسش، تشنگی ← مشتق / «ی» در آب و جواب، فعل اسنادی به معنی «هستی» است / «را» مصراع اول به معنی «برای» حرف اضافه است و در مصراع دوم، نشانه مفعولی.

توجه

تو را می‌شناسند، در تمام بیت‌های این شعر، ردیف، است و واژه‌های خروشان، پریشان، بیابان، باران، شهیدان، غریبان و خراسان، قافیه هستند.

بیت ۳

نام تو رخصت رویش است و طراوت زین سبب برگ و باران تو را می‌شناسند
معنی: ای امام رضا (ع) نام تو اجازه رویدن و شادابی است؛ به این علت تمام گیاهان و قطره‌های باران تو را می‌شناسند. (گیاهان و قطره‌های باران شادابی خود را از تو گرفته‌اند).

آرایه‌ها: رویش و برگ، طراوت و باران ← مراعات‌نظیر / برگ و باران می‌شناسند ← تشخیص

نکته دستوری: رویش و باران ← مشتق / زین سبب ← قید علت / رخصت ← مسند

بیت ۴

هم تو گل‌های این باغ را می‌شناسی هم تمام شهیدان تو را می‌شناسند
معنی: ای امام رضا (ع)، تو همه انسان‌های خوب و شایسته این جهان را می‌شناسی و تمام شهیدان هم وجود پاک تو را درک کرده‌اند.

آرایه‌ها: گل ← استعاره از انسان‌های پاک و خوب / باغ ← استعاره از دنیا / گل و باغ ← مراعات‌نظیر

نکته دستوری: «را» در مصراع‌های اول و دوم، نشانه مفعولی است.

بیت ۵

اینک ای خوب، فصلِ غریبی سرآمد چون تمام غریبان تو را می‌شناسند
معنی: ای امام خوب ما، اکنون زمانِ غریبی و تنهایی به پایان رسید، زیرا تمام انسان‌های غریب و بیگانه، تو را می‌شناسند.

آرایه‌ها: خوب ← مجازاً، امام رضا (ع) / فصلِ غریبی ← اضافه تشبیهی / سرآمدن ← کنایه از پایان یافتن

نکته دستوری: اینک ← قید زمان / کلّ این بیت، یک جمله غیرساده است ← فصلِ غریبی سرآمد، جمله هسته (بایه)، مصراع دوم، جمله وابسته (پیرو) / غریبی («ی» مصدری) ← مشتق / سرآمد ← فعل مرکب

مفهوم کلی: امام رضا (ع) برای همه، آشنا و دوست‌داشتنی است.

بیت ۶

کاش من هم عبور تو را دیده بودم کوجه‌های خراسان تو را می‌شناسند
معنی: ای کاش، آن زمانی که از خراسان عبور می‌کردی من هم بودم و مانند مردم خراسان حضور تو را می‌دیدم و درک می‌کردم.

آرایه‌ها: کوجه‌های خراسان ← مجازاً مردم خراسان / کوجه‌های خراسان می‌شناسند ← تشخیص / تلمیح به سفر امام رضا (ع) به شهر

نیشابور

نکته دستوری: دیده بودم ← ماضی بعید / کوجه ← ساده / کاش ← شبه جمله (اصوات)

میلاَد کُل

شاعر: امام خمینی (ره)

قالب شعر: غزل

معنی واژه‌ها به ترتیب بیت‌ها

سلطان، پادشاه
نهی: منع
هشدار: آگاه باش
منجی: نجات بخش

میلاَد، تولد
می‌کشان: باده‌نوشان، در این بیت به معنی
عارفان و عاشقان امام زمان (عج)، است.
خِرْقه: لباس، جامه عارفان و درویشان
عیش: خوشی

این درس در توصیف میلاَد حضرت مهدی (عج) است. در این شعر، شاعر به تمام عاشقان حضرت مهدی (عج) مژده می‌دهد که زمان میلاَد فرا رسیده است و آماده فرمان حضرت مهدی (عج) باشید تا جهان با فرمانش از قلم و ستم رها شود.

معنی بیت

بیت ۱ میلاَد کُل و بهارِ جان آمد / برخیز که عیدِ می‌کشان آمد

معنی: میلاَد حضرت مهدی (عج) فرا رسید و وجود عاشقانش را پُر از شادی و نشاط کرد. برخیز، زیرا، زمانِ خوشی و شادابی است.

آرایه‌ها: گل و بهار جان ← استعاره از حضرت مهدی (عج) / بهار، گل، عید، میلاَد ← مراعات‌نظیر / می‌کشان ← استعاره از عارفان و عاشقان

نکته دستوری: برخیز ← فعل امر / می‌کشان ← واژه مرکب

بیت ۲ خاموش مَباش زیر این خِرْقه / بر جان جهان، دوباره جان آمد

معنی: گوشه‌نشینی و افسردگی را رها کن، زیرا با تولد امام زمان (عج)، تمام مردم جهان، روح و جان تازه‌ای گرفتند.

آرایه‌ها: جان و جهان ← جناس / تکرار «ج» ← واج‌آرایی / جهان ← مجازاً، مردم

بیت ۳ گلزار ز عیش، لاله باران شد / سلطان زمین و آسمان آمد

معنی: تمام هستی، به خاطر تولد سرور آسمان و زمین (امام زمان (عج)) شاد و زیبا شد.

آرایه‌ها: گلزار، عیش و لاله ← مراعات نظیر / سلطان ← استعاره از حضرت مهدی (عج) / زمین و آسمان ← تضاد، مراعات نظیر و مجازاً تمام هستی

نکته دستوری: گلزار ← مشتق / لاله باران ← مشتق - مرکب (لاله + بار + ان) / سلطان زمین و آسمان ← دو ترکیب اضافی

بیت ۴ آماده امر و نهی و فرمان باش هشدار که منجی جهان آمد
معنی: آگاه باش که امام زمان (عج)، نجات بخش مردم، به دنیا آمده است؛ بنابراین با تمام وجود آماده اجرای دستور و امر او باش.

آرایه‌ها: امر و نهی ← تضاد / جهان ← مجازاً مردم

نکته دستوری: آماده امر و نهی و فرمان ← گروه مُسندی (آماده ← هسته، بقیه واژه‌ها، وابسته پسین هستند) / هشدار ← شبه جمله

واژه‌های مهم املائی

رُخصت - طراوت - فصل غربی - غرببان - عید می‌کشان - خرّقه - گلزار - عیش - امر و نهی - هشدار - منجی

تاریخ ادبیات

قیصر امین‌پور: از شاعران برجسته انقلاب اسلامی است؛ مجموعه شعرهای «به قول پرستوها»، «در کوچه آفتاب»، «تنفس صبح» و «آیین‌های ناگهان» از آثار اوست. قیصر امین‌پور در سال ۱۳۸۶ درگذشت.

پاسخ بعضی از فعالیت‌های نوشتاری این درس

هم خانواده واژه‌های «ترخیص، غربت، معابر، ولادت، اعیاد، معیشت، تسلط و نجات» را از متن درس بیابید و بنویسید.

پاسخ:

ترخیص ← رخصت	اعیاد ← عید
غربت ← غربی	معیشت ← عیش
معابر ← عبور	تسلط ← سلطان
ولادت ← میلاد	نجات ← منجی

در بیت‌های زیر، قافیه‌ها را مشخص کنید و نوع ردیف آن‌ها را بنویسید.

هی، بیبا من، بران این خرس را	خرس را مگ‌زین، مه‌ل همجنس را
شد نفّس آن دو سه هم سال او	تنگ‌تر از حادثه‌ه حال او

پاسخ:

بیت اول: خرس و همجنس ← قافیه / او ← ردیف (نوع ردیف: نشانه مفعولی)
بیت دوم: هم سال و حال ← قافیه / او ← ردیف (نوع ردیف: ضمیر شخصی منفصل)